

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.2.100](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.2.100)

УДК 336.5

*О. В. Осауленко,
головний державний аудитор відділу контролю у галузі промисловості, енергетики,
транспорту та фінансових послуг Східного офісу Держаудитслужби,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Центр післядипломної освіти*

ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я М. ДНІПРА

*О. V. Osaulenko
Chief State Auditor of the Department of Control in Industry, Energy, Transport and Financial
Services of the Eastern Office of the State Public Service, Dnipro National University named
after Oles Honchar, Center for postgraduate education*

WAYS OF EFFECTIVE USE OF BUDGET FUNDS IN THE FIELD OF DNIPRA HEALTH PROTECTION

Конституцією України визнано життя й здоров'я громадян найвищою соціальною цінністю та проголошено державу гарантом забезпечення та утвердження прав і свобод людини. Одними із ключових питань сучасної державної політики є питання розвитку сфери охорони здоров'я. Попри реформи, які тривають впродовж останніх трьох років в системі охорони здоров'я України все ще існують проблеми, які не в повній мірі відповідають вимогам споживачів медичних послуг. Існуюча тенденція погіршення стану медичної системи в країні створює дедалі більші проблеми для подальшої реалізації задекларованого права людини на отримання медичної допомоги в нашій державі. Низький рівень фінансової забезпеченості, недосконала система планування не сприяє у повному обсязі виконанню заходів з надання медичної допомоги населенню, задоволенню потреби населення в доступній, високоякісній та ефективній медичній допомозі. У статті проаналізовано видатки на охорону здоров'я та визначені шляхи ефективного використання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я м. Дніпра. Зазначено, що якість медичних послуг і стан здоров'я населення залежить від забезпеченості медичної галузі матеріально-технічними, трудовими, фінансовими ресурсами, а також від їх ефективного використання. Також зазначено, що більшу частину бюджетних коштів призначено для підтримання наявного стану сфери охорони здоров'я, а не на вдосконалення напрямів її функціонування. Визначено, що обмежені фінансові ресурси у сфері охорони здоров'я переважно покривають витрати на утримання персоналу й оплату комунальних послуг, і дуже мала частка залишається для закупівлі лікарських засобів, устаткування та модернізації інфраструктури. Також визначено, що ефективність використання бюджетних коштів є одним із основних чинників, що впливає на розвиток медичної сфери й соціально-економічну результативність галузі. Запропоновано напрями підвищення ефективності використання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я, враховуючи зарубіжний досвід в частині розвитку та широкого

залучення можливостей медичного страхування, поступового удосконалення системи джерел надходжень коштів до бюджетів для їх ефективного використання у сфері охорони здоров'я.

The Constitution of Ukraine recognizes the life and health of citizens as the highest social value and proclaims the state as the guarantor of the provision and consolidation of human rights and freedoms. One of the key issues of modern state policy is the development of the health sector. Despite the reforms that have been taking place in the health care system of Ukraine over the last three years, there are still problems that do not fully meet the requirements of healthcare users. The current tendency to deteriorate the state of the medical system in the country raises growing problems for further implementation of the declared human right to medical care in our country. The low level of financial security, the imperfect planning system does not contribute to the full implementation of measures to provide medical care to the population, to meet the needs of the population in accessible, high-quality and effective medical care.

The article analyzes health care expenditures and outlines the ways of efficient use of budget funds in the health care system of the Dnieper. It is noted that the quality of medical services and the state of health of the population depends on the provision of the medical industry with material, technical, labor, financial resources, and also on their effective use. It is also noted that most of the budget funds are intended to maintain the existing state of health care, and not to improve the directions of its functioning. It has been determined that limited financial resources in the health care sector mainly cover the costs of staff remuneration and the payment of utilities, and a very small share remains for procurement of medicines, equipment and infrastructure upgrades. It is also determined that the efficiency of using budget funds is one of the main factors influencing the development of the medical sector and the socio-economic performance of the industry. The directions of increase of efficiency of use of budgetary funds in the sphere of healthcare are offered, taking into account foreign experience in the part of development and wide involvement of medical insurance possibilities, gradual improvement of the system of sources of revenues to the budgets for their effective use in the field of health care.

Ключові слова: медичне страхування; медичний заклад; система охорони здоров'я; фінансове забезпечення охорони здоров'я; фінансові ресурси; фінансування.

Key words: medical insurance; medical institution; health care system; financial security of health care; financial resources; financing.

Постановка проблеми. Теоретичне обґрунтування, аналіз та оцінка сучасного стану фінансування та використання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я м. Дніпра із визначенням подальших перспектив за умов обмеженості фінансових ресурсів є найважливішим завданням органів влади. Тому питання оцінки сучасного стану охорони здоров'я та виокремлення основних проблем фінансування та в подальшому використання бюджетних коштів для надання вітчизняними установами охорони здоров'я медичних послуг набувають особливої актуальності.[1, с. 191].

Оскільки головним чинником розвитку системи охорони здоров'я кожної країни є диверсифікація джерел фінансування, то способи отримання фінансових ресурсів використовуються різні, при цьому керуються історичним досвідом держави, характерними особливостями державного устрою, традиціями, соціально-економічним станом, в якому перебуває суспільство, та іншими параметрами.

Складна економічна й політична ситуація в Україні, економічна криза та недостатнє фінансування системи охорони здоров'я призвели до того, що показники стану здоров'я населення України упродовж останніх років набули досить серйозних негативних тенденцій: зросли рівні смертності, захворюваності, при цьому зменшилась середня тривалість життя [3, с. 124].

Аналіз останніх публікацій. Фундаментальною основою для дослідження теми щодо використання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я стали праці так званих вчених, науковців та економістів-практиків, серед яких: Є. Добровольський, О. Дугельний, Є. Дяченко, О. Гаманкова, Ю. Гришан, О. Губар, С. Зайчук, О. Кнейслер, М. Мальований, В. Опарін, К. Павлюк, О. Романенко, О. Рубис, В. Савчук, В. Самочкин, І. Старожукова, Л. Янданов та інші.

Мета дослідження. Дослідження сучасного стану використання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я м. Дніпра, визначення подальших перспектив фінансування і використання таких коштів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна медицина перебуває в стадії реформування, яка спрямована на переорієнтацію фінансової підтримки на надання послуг, а не на бюджетне забезпечення надмірно пропорційної та частково застарілої інфраструктури, максимальне наближення медичного обслуговування до кожного пацієнта, забезпечення належної оснащеності сучасним медичним обладнанням закладів охорони здоров'я, визначення додаткових стимулів для залучення медичних працівників до роботи в галузі охорони здоров'я.

Серед першочергових кроків реформи - максимальне посилення існуючих закладів первинної медицини: реконструкція, оснащення обладнанням; кадрове забезпечення. Адже, саме первинний рівень медицини має забезпечити надання більшості медичних послуг населенню. Одна з головних його функцій – це профілактика та запобігання захворюванням.

На сьогодні показники здоров'я в Україні, такі як середня тривалість життя, залишаються одними з найгірших у Європі, у той же час витрати є порівняно високими.

Серед обов'язкових умов належної якості медичних послуг є фінансове забезпечення - один з основних чинників, що впливає на розвиток охорони здоров'я й соціально-економічну результативність галузі[3, с. 124].

В Україні, як і в більшості країн світу, охорона здоров'я визнана одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, який має надзвичайно важливе соціальне, економічне та суспільне значення. Оскільки якість медичних послуг та стан здоров'я населення залежать від рівня забезпеченості закладів охорони здоров'я фінансовими ресурсами та ефективності їх використання, ця система завжди потребує великих ресурсних вкладень[2, с. 760].

У системі охорони здоров'я протягом усього трансформаційного періоду відчутний дефіцит коштів, переважна частина яких спрямовується на виплату заробітної плати. Тому, різко знизилася темпи оновлення матеріально-технічної бази, зросла частка зношених і вже не придатних до експлуатації основних фондів.

На законодавчому рівні закріплено, що частка видатків на охорону здоров'я за рахунок бюджетних коштів повинна бути не меншою, ніж 10% ВВП. Проте, на фінансування медицини в Україні виділяється тільки 3-4 % ВВП країни. Нині маємо всі переваги й недоліки ринкової економіки, проте медична галузь в Україні все ще функціонує за залишковим принципом розподілу фінансування, незважаючи на її реформування. Подібний стан справ не задовольняє ні лікарів, ні пацієнтів, ні громадськість у цілому.

У загальному обсязі видатків м.Дніпра протягом 2014-2017 років по галузі «Охорона здоров'я» загального фонду найбільшу частку (72 %) займали видатки на заробітну плату з нарахуваннями та оплату комунальних послуг та енергоносіїв (9 %), інші поточні видатки (оплата послуг (крім комунальних) (8,5%). Питома вага видатків на медикаменти складала 7,4 % і протягом зазначеного періоду практично не змінювалась. На придбання обладнання та проведення капітального ремонту питома вага видатків у загальному обсязі становить протягом 2014-2015 років у середньому 1,7 %, у 2016 році відбулося зниження показника до 0,8 % при збільшенні у 2017 році до 2,9 %.

Крім того, незважаючи на те, що видатки на оплату праці медичного персоналу становлять найбільшу частку загальних витрат на охорону здоров'я, ці кошти є мізерними в розрахунку на кожного конкретного працівника галузі. Медична галузь характеризується надзвичайно низькими заробітними платами, що призводить до відтоку кваліфікованого персоналу з державних медичних установ (медичними послугами яких користується переважна більшість населення України). Середньомісячна заробітна плата персоналу медичних закладів м.Дніпра становить лише 73,9% від середньої заробітної плати в цілому по місту (лікарі - 5750,11 грн, середній медичний персонал - 3914,88 грн, молодшого медичного персоналу – 2830,48 грн, адміністративно-господарчий персонал – 3323,23 гривень). [8]

За рівнем заробітної плати Україна значно відстає від країн Європи. До країн-аутсайдерів з найнижчою середньою заробітною платою у Європі в 2017 р. належали Болгарія (395 дол. США), Румунія (462 дол. США) та Литва (603 дол. США). З-поміж країн-лідерів Європи за рівнем заробітної плати: Люксембург (3495 дол. США), Швеція (2831 дол. США) та Німеччина (2560 дол. США) . Це означає, що середня заробітна плата у 2017 р. в Україні у 1,9 рази була нижчою від аналогічного показника європейської країни з найнижчим рівнем трудових доходів і майже в 10 разів — країни з найвищим рівнем трудових доходів[9].

Середній рівень забезпеченості медикаментами у м.Дніпро протягом 2014-2017 років склав 98,8 %, харчуванням – 96,9%. При цьому, вартість утримання одного хворого залишається низькою: середня вартість ліжка-дня на лікування стаціонарного хворого в день становила 13,98 грн та інвалідів і учасників ВВВ – 40,0 грн, вартість витрат на харчування – 8,46 грн та інвалідів і учасників ВВВ – 35,0 грн, а у 2017 році витрати на інвалідів і учасників ВВВ на медикаменти - 65,0 грн, харчування - 55,9 гривень.

За 2014-2017 роки збільшується питома вага соціально-значущих хвороб: туберкульоз, онкозахворювань, органів дихання (бронхіальна астма, хронічний бронхіт), захворювань нервової системи. Стан здоров'я дітей продовжував погіршуватися. Рівень розповсюдження дитячої захворюваності збільшився на 3,8 %. Рівень дитячої інвалідності щорічно збільшується на 3 %, смертності новонароджених знижується на 1 %.

Таким чином, при щорічному збільшенні видатків на утримання галузі охорони здоров'я не

забезпечується у повному обсязі потреба населення в медичні допомозі, рівень захворюваності зростає. Має місце тенденція до зростання рівня бюджетного забезпечення на первинну медичну допомогу з 30% у 2015 році, до 40% у 2017 році від загального обсягу асигнувань.

Незважаючи на те, що розвиток первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини є пріоритетним за весь час реформування охорони здоров'я, рівень матеріально-технічного забезпечення закладів первинної ланки залишається незадовільним, що є важливою перешкодою для забезпечення населення доступною та якісною первинною медико-санітарною допомогою, проведення активної профілактичної роботи та діяльності зі зміцнення здоров'я населення.

За умов обмеженості фінансування сфери охорони здоров'я м.Дніпра, вагомий вплив на якість медичного обслуговування має раціональне його використання [3, с. 124]. Це свідчить про необхідність переходу від кошторисного фінансування, яке не дає змоги оперативно маневрувати обмеженими фінансовими ресурсами, до інших, більш прогресивних методів.

Наявні обсяги фінансування охорони здоров'я за умов перманентної соціально-економічної і політичної кризи в нашій країні, не спроможні задовольняти інтереси громадян в отриманні медичних послуг належного рівня. Саме тому, на нашу думку, країні та місцевим органам відповідно потрібно переходити до фінансування медичної галузі на страхових засадах, ефективно використовувати можливості медичного страхування як додаткового і ефективного джерела фінансування медичних послуг.

Добровільне медичне страхування відіграє суттєву роль у економічному розвитку країни в цілому та міста зокрема, воно ефективно сприяє вирішенню проблем забезпечення якісної медичної допомоги населенню, сприяє зміцненню матеріально-технічної бази медичних закладів, а також оптимізації джерел фінансування системи охорони здоров'я.

Досвід країн Європейського Союзу, а також країн Центральної та Східної Європи засвідчує, що механізм фінансування охорони здоров'я можна успішно вдосконалювати як у рамках бюджетного фінансування, так за допомогою медичного страхування. Найбільш ефективним шляхом покращення фінансування сфери охорони здоров'я в більшості країн світу вважають відмову від суто бюджетного фінансування й перехід до моделі медичного страхування (в добровільній та обов'язковій формі). Основною перевагою запровадження обов'язкового медичного страхування, є цільовий характер внесків. Це забезпечує зміцнення фінансової бази системи охорони здоров'я й високий ступень солідарності, незалежно від фінансової можливості людини. При цьому в багатьох країнах Європейського Союзу держава бере участь у системі обов'язкового медичного страхування через бюджетні внески в тому чи іншому вигляді (або від імені певних категорій громадян, або у вигляді капітальних інвестицій, або іншим чином)[3, с. 125]. Ми вважаємо запровадження страхової медицини в Україні перспективним та необхідним, і це є лише питанням часу.

Крім того, з метою удосконалення фінансування і використання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я необхідно здійснити першочергові заходи, зокрема: оптимізувати структуру та систему фінансування; розширити сферу застосування платних медичних послуг; запровадити податкову оплату (встановлення нормативів коштів на 1 жителя); здійснити консолідацію бюджетних коштів первинної допомоги; встановити прогнозовану кількість хворих, що потребуватимуть на лікуванні в умовах стаціонару за певною нозологією впродовж року (за матеріалами статистики); встановити вартість лікування усіх захворювань відповідного до профілю, що потребують лікування в умовах стаціонару відповідно до затверджених протоколів діагностики та лікування (кількість ліжок-днів, вартість ліжка-дня); визначити загальну вартість витрат на лікування хворих у кожному закладі; здійснювати фінансування закладів за методом "глобального бюджету", тобто фінансування без розбивки за кодами бюджетної класифікації; здійснювати роботу за принципом ретроспективної оплати лікарняно-профілактичних заходів в частині самостійного визначення обсягів допомоги, що надається; взяти за пріоритетні напрямки місцевих програм спрямування витрат на проведення профілактичних заходів з метою виявлення захворювань на ранніх стадіях, впровадження сучасних медичних технологій профілактики, діагностики, лікування та реабілітації, стандартів, клінічних настанов і протоколів надання медичної допомоги; при плануванні заходів місцевих програм враховувати реальну потребу в коштах, визначити результативні показники, яких планується досягти в ході реалізації заходів міжгалузевих соціальних програм в частині медичної допомоги громадянам; здійснити оптимізацію мережі лікувально-профілактичних закладів міста проводити з урахуванням нормативної потреби в ліжках; з метою оновлення кадрового складу соціальної сфери міста, зокрема, залучення молодих сімейних лікарів до роботи в громаді, розробити на місцевому рівні комплексну програму планування кадрової стратегії розвитку на декілька років, яка має врахувати гідний рівень оплати праці, оснащення необхідним обладнанням та технікою, гідний соціальний пакет, забезпечення житлом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фінансування медичних послуг у сфері охорони здоров'я на державному та місцевому рівнях є вкрай недостатнім і таким, що не забезпечує виконання у повному обсязі вимог Конституції України, а саме ст. 49 «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування». Поряд з проблемою критичного багатолітнього недофінансування витратів на охорону здоров'я існує гостра проблема неефективного, нецільового та нераціонального використання наявних ресурсів існуючою системою організації фінансування галузі, яка в багатьох випадках не відповідає реальним потребам населення.

Ці проблеми багато в чому вирішуються за рахунок розвитку страхової медицини, яка забезпечує не тільки можливість отримати населенням належної медичної допомоги, але й передбачає здійснення дієвого контролю з боку страхових організацій за раціональним використанням фінансових ресурсів сфери охорони здоров'я.

Крім того, необхідно поступово удосконалювати систему джерел надходжень коштів до бюджетів для їх ефективного використання у сфері охорони здоров'я; здійснити нормативні зміни в законодавстві, створити call-center, спрямовувати кошти на навчання кваліфікованих лікарів, закупівлю обладнання, та надавати на рівні держави та міста комунікативну функцію в частині обізнаності населення при реформуванні закладів охорони здоров'я.

Список використаних джерел.

1. Гончарук С.М., Приймак С.В., Даниляк Л.А.//Бізнес інформ. - №1. – 2016. – с.190-194
2. Глухова В.І Джерела фінансового забезпечення системи охорони здоров'я в Україні/ В.І. Глухова, М. О. Булах// Гроші, фінанси і кредит - № 10 – 2016. – ст. 760-764
3. Гомон Д. О. Проблеми фінансування сфери охорони здоров'я в Україні/ О.Д. Гомон// Південноукраїнський правовий часопис - №3(40) – 2014. – ст. 124-126
4. І. А. Когут. Проблеми та перспективи фінансування системи охорони здоров'я/ І. А. Когут // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2013. - № 1(1). - С. 248-257.
5. Долбнєва Д.В. Необхідність та основні напрямки вдосконалення порядку формування та використання ресурсного потенціалу охорони здоров'я в Україні/Долбнєва Д.В., Гончарук С.М.//Проблеми економіки. - №3. - 2016. – с. 46-52.
6. Буздуган Я. Поняття, принципи, форми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні / Я. Буздуган // Віче. – 2008. –№ 9–10. –С. 26–28.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Головного управління статистики в Дніпропетровській області - <http://www.dneprstat.gov.ua/>
9. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення : монографія / [А. М. Колот, В. М. Данюк, О. О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. д.е.н., проф. А. М. Колота. — К. : КНЕУ, 2017. — 500

References.

1. Goncharuk S.M., Priymak S.V., Danilyak L.A., (2016), "Current state and problems of financing health care institutions in Ukraine", Biznes Inform, vol. 1
2. Gluhova V.I., Bulah M. O., (2016), "Sources of financial support of the health care system in Ukraine", GroshI, finansI i kredit, vol. 10
3. Gomon D. O, (2014), "Problems of health care financing in Ukraine", Pivdennoukrayinskiy pravoviy chasopis, vol. 3(40)
4. Kogut I.A., (2013), "Problems and prospects of financing health care system", ZbIrnik naukovih prats Tavriyskogo derzhavnogo agrotehnologIchnogo unIversitetu (ekonomIchnI nauki), vol. 1
5. Dolbneva D.V, (2016), "Necessity and main directions of improvement of the order of formation and use of the resource potential of health care in Ukraine", Problemi ekonomiki, vol. 3
6. Buzdugan Ya, (2008), "Concepts, principles, forms of financial provision of health care in Ukraine", Viche, vol. 9-10
7. "Official site of the State Statistics Service", [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. "Official site of the State Statistics Service", [Online], available at: <http://www.dneprstat.gov.ua>
9. A. M. Kolot, V. M. Danyuk, O. O. Gerasimenko ta In., (2017), "Decent work: imperatives, Ukrainian realities, mechanisms of provision: monograph", K. : KNEU

Стаття надійшла до редакції 10.02.2019 р.